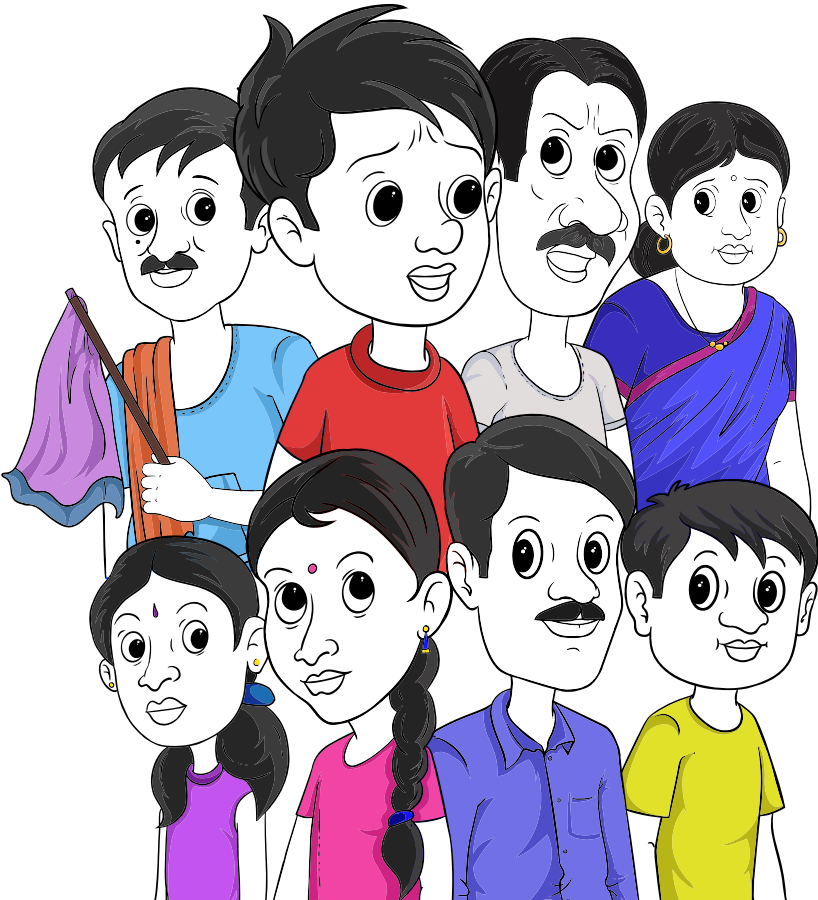

ક્રીતક અને બાજા બધા

ધીરુબહેન પટેલ

ઠંડી અને બંડી

હું આમેય જરા મોડો ઊઠવાવાળો છું. આઠ ને આડત્રીસે ઊઠવાથી ચાલે એમ હોય તો આઠ ને પાંત્રીસે ન ઊઠું. પણ કાલે તો પપ્પાએ ભારે કરી. હજી છ નહોતા વાગ્યા ને ‘કાર્તિક! કાર્તિક!’ બૂમો પાડીને ઘમસાણ મચાવી મૂક્યું. જાણે મને સાચા નામે ન બોલાવે એનું તો કંઈ નહીં - કારતક મહિનામાં જન્મ્યો છું એટલે બધા મને કાર્તિક કહીને જ બોલાવે છે ને મનેય હવે એવી ટેવ પડી ગઈ છે કે રસ્તામાં ચાલ્યો જતો હોઉં ને કોઈ મારા સાચા નામે બોલાવે તો પાછું વાળીને જોઉં પણ નહીં; તોય તે મારા જન્માક્ષરમાં ને સ્કૂલ-કોલેજના રજિસ્ટરમાં કંઈ મારું નામ કાર્તિક નથી. કમથી કમ મારા પપ્પા તો એ જાણે જ છે - સવારના પહોરમાં મને બૂમો પાડીને ઉઠાડવો હોય તો એ મારું સાચું નામ વાપરી શકે, પણ આ તો બસ, કાર્તિક! કાર્તિક! એક ઉપર એક બંદૂકની ગોળીઓની જેમ ધનાધન છોડી જ મૂક્યું.

માંડ માંડ ઊઠીને હું એમની પાસે ગયો. મનને સમજાવતો હતો કે આખરે તો એ મારા પપ્પા છે. એ માંદા હોય કે બીજી કોઈ કટોકટી ઊભી થઈ હોય તો એમની પાસે જવું ને એમને મદદ કરવી એ મારી પવિત્ર ફરજ છે. મન સમજવા તૈયાર નહોતું. માંકડાની જેમ કૂદતું હતું અને મને પથારી તરફ ફરી ખેંચી જવા માગતું હતું, પણ હું ટક્યો. ચાલ્યો. પપ્પા સામે જઈને ઊભો રહ્યો. આંખો ખોલી અને પૂછ્યું, “શું છે?”

“બંડી!”

“તેનું શું છે?”

“મારી બંડી નથી જડતી.”

“તેમાં હું શું કરું?”

“તેં જ લીધી હશે.”

હું પગથી તે માથા લગી કે પછી માથાથી તે પગ લગી વીજળીનો આંચકો લાગ્યો હોય એમ ધ્રૂજી ઊઠ્યો.

હવે એમ ન માનતા કે પપ્પાની હાજરીમાં કે ગેરહાજરીમાં એમની કોઈ વસ્તુ હું વાપરતો નથી. બલકે એમની કેટલીક વસ્તુઓ- ખાસ કરીને જેના પર મનાઈહુકમ ફરમાવવામાં આવ્યો હોય તેવી વસ્તુઓ તરફ તો મને ખાસ આકર્ષણ છે - તેમ છતાં કોઈ પણ માણસ મને એટલી હદ સુધી ગયોગુજર્યો તો ના જ માની શકે ને કે એમની જમાનાજૂની, સત્તર કાણાંવાળી ને બે થીંગડાંવાળી ઘેરા ભૂરા રંગની બંડી હું વાપરું! એક તો એ બંડી પપ્પાએ એમના સુખી દિવસોમાં - વધારે વજનના દિવસોમાં સિવડાવેલી હોવાથી મોટા ઝોળા જેવી છે, એનાં અમુક બટન તૂટેલાં છે, એનું અસ્તર ફાટેલું છે અને વરસનો મોટો ભાગ ઈજિપ્તના રાજાઓનાં મડદાંની જેમ કશેક ઊંડાણમાં દટાઈ રહેતી હોવાથી એમાં એક જાતની વાસ આવે છે.

આવી ચીજને હું ચીપિયાથી પણ અડકું નહીં. તે હું લઉં શું કરવા? પપ્પાનો શક તદ્દન ગેરવાજબી હતો. છતાં આ પ્રકરણ બને એટલું વહેલું પતાવવા અને ફરી પથારી ભેગા થવા માટે મેં બહુ નમનતાઈથી કહ્યું, “મેં નથી લીધી.”

“તો જાય ક્યાં?” પપ્પાએ રાડ પાડી. મારી બહેન લતા, એની સાથે રાતે વાંચવા આવેલી એની બહેનપણી કલબલ અને મમ્મી ત્રણે જણ ગભરાઈને ઓરડામાં ધસી આવ્યાં.

“શું થયું? કોણ? ક્યાં?” મમ્મીએ જલદી જલદી પૂછવા માંડ્યું.

“મમ્મી!” કહી લતા મમ્મીને વળગીને રડવા માંડી. એ એમ જ સમજી હશે કે ઘરમાં ચોર આવ્યા.

“અંકલ! વીમો તો ઊતરાવ્યો છે ને?” આ કલબલ પોતાની જાતને બહુ હોશિયાર માને છે. એક તો ચશ્માં પહેરે છે અને કાયમ આવા વાહિયાત સવાલો પૂછવા કરે છે.

પપ્પા તોપનું નિશાન ફેરવવા જરાય તૈયાર નહોતા. એમણે મારી સામે જ નજર માંડી રાખી અને ઘોઘરા સાદે ફરમાવ્યું, “મારી બંડી લાવ.”

“પણ હું ક્યાંથી લાવું? મેં તો જોઈ જ નથી.” મેં કહ્યું.

“મને બહાનાં નહીં - બંડી જોઈએ છે.”

“અરે પણ મને બંડીની કશી ખબર જ નથી!”

“જુઠ્ઠા!” પપ્પાએ એવા તિરસ્કારથી મારી સામે જોયું કે મમ્મીથી ન સહેવાયું.

“તમે એને બિચારાને એમ નહીં કરો!” કહેતી એ રણમેદાનમાં કૂદી પડી.

“તું વચ્ચે ના બોલ! તેં જ એ છોકરાને બગાડ્યો છે.”

હવે મને કોણે બગાડ્યો છે એ બાબતમાં મારા ઘરમાં મતભેદ છે. મમ્મી માને છે કે મને પપ્પાએ બગાડ્યો છે જ્યારે પપ્પાનું ચોક્કસ માનવું છે કે એ કામ મમ્મીનું છે. આ બાબતસર એ લોકો ઘણી વાર લડે છે પણ ક્યારેય એ લોકો નક્કી નથી કરી શકતાં કે ખરેખર એ જવાબદારી કોની છે. હા, હું બગાડ્યો છું કે નહીં એ વિશે ક્યારેય મતભેદ ઊભો થતો નથી. હું ખરેખર બગડી ચૂક્યો છું અને બહુ જ બગડી ગયો છું એ વિશે એ લોકો એકદમ સંમત છે.

મને એમના આ અજ્ઞાનની દયા આવે છે. ખરું જોતાં આ અમારું ઘર જેવું છે તેવું - ચાલે છે ફક્ત મારે લીધે. પપ્પા કમાઈ લાવે, મમ્મી રસોઈ કરે ને લતા આંટાફેરા મારે તે ખરું - પણ એટલેથી શું ઘર ચાલતું હશે? જવા દો, એ વાત ફરી કોઈ વાર.

“અંકલ! તમે એ બંડી છેલ્લી ક્યારે જોયેલી?” કલબલે શેર લોક હોમ્સની અદાથી પૂછ્યું.

“ગયે શિયાળે. લગભગ આ જ ટાઈમે. કેમ લતા, તને યાદ છે ને? આ અરસામાં જ મેં ફરવા જવાનું શરૂ કરેલું ને?”

“હા પપ્પા!” બહેન ડાહીડમરી થઈને બોલી.

“તે તમે પાછા ફરવા જવાના છો? એ જૂની બંડી પહેરીને?” મમ્મીએ પૂછ્યું.

“હા, કાર્તિક! જલદી કર, મને ફરવા જવાનું મોડું થાય છે.”

મમ્મીએ મારું ઢીલું મોં જોઈને કે બીજા કોઈ પણ કારણે બરાબર કમર કસીને જંગમાં ઝુકાવ્યું. એણે કહ્યું, “એમ શું કરતા હશો બિચારા છોકરાને! એણે કહ્યું ને, એણે નથી લીધી!”

“તો પછી જાય ક્યાં?”

આ પ્રશ્નના જવાબમાં કબાટો ખૂલ્યાં. જૂનાં કપડાંની પોટલીઓની ગાંઠ છોડવામાં આવી. ખાટલા પરનાં ગોદડાં ઊંચકવામાં આવ્યાં. માળિયે ચડાવી દીધેલી પેટીઓ ઉતારવામાં આવી. મમ્મી એકધારું બોલ્યે જતી હતી કે કોઈ પણ સારું માણસ એ બંડી પહેરીને બહાર ના જઈ શકે. કાં તો તેની પાછળ કૂતરાં પડે અગર તો મંદિરેથી જતા-આવતા દયાળુ માણસો આ બંડી પહેરનારના હાથમાં દસ-વીસ પૈસા મૂકે... વળી ઠંડી પણ હજી એવી શરૂ નથી થઈ કે માણસે બંડી પહેરવી જોઈએ. તેમાંય નવી હોય અને બરાબર બંધબેસતી હોય તો ઠીક વાત છે!

જ્યારે જ્યારે મમ્મી શ્વાસ લેવા અટકતી ત્યારે પપ્પા મારી સામે ઠપકાભરી નજરે જોઈને પૂછી લેતા હતા, “સારું બોલ! મારી બંડી તું નથી પહેરી ગયો? ને કોઈ દોસ્તદારને ત્યાં નથી મૂકી આવ્યો?” દરેક વખતે હું એમને વિવેકથી ના પાડતો હતો, પણ જ્યારે એમણે એમ પૂછ્યું કે ગયે અઠવાડિયે ઊજવાયેલા કોલેજ-ડેના ફંક્શનમાં તો હું એ નહોતો પહેરી ગયો ને? ત્યારે હદ આવી ગઈ. હું બોલી જ ન શક્યો. મેં ફાટે ડોળે એમની સામે જોયા જ કર્યું તેથી ઉત્સાહમાં આવીને એ બોલવા લાગ્યા, “રજની, શોધતી નહીં... આ તારા ચિરંજીવીનાં જ પરાક્રમ છે. એ જ કોલેજ-ડેમાં પહેરી ગયેલો. જરા ઠંડીનો ચમકારો પણ હતો જ તો! અલ્યા, સારું કહે, ક્યાં ભૂલી આવ્યો છે?”

મારી હણાઈ ગયેલી વાચા પાછી આવી. મેં એમની સામે જોઈને પૂછ્યું, “પપ્પા! તમે ખરેખર એમ માનો છો કે હું તમારી બંડી કોલેજ-ડેમાં પહેરી જાઉં?”

એમણે જોરદાર રીતે ડોકું હલાવ્યું.

“તમને ખબર છે કે કોલેજમાં ‘રેગિંગ’ નામની પ્રથા હોય છે? તમારી બંડી પહેરીને હું જાઉં તો જીવતો પાછો આવું કે?”

અંદરથી ગરમાગરમ ચાના પ્યાલા લઈને આવતી લતા અને કલબલ ઉર્ફે કપિલાએ આ પ્રશ્ન સાંભળ્યો અને બંને જણ મને મજબૂત ટેકો આપવા મચી પડ્યાં. ‘રેગિંગ’ને નામે જૂના છોકરાઓ નવા છોકરાઓ પર કેવા જુલમ ગુજારે છે તેનું એવું રસિક વર્ણન કલબલે કર્યું કે મારી મમ્મી બિચારી કહેવા લાગી, “એવું હોય તો આપણે કાર્તિકને ઉઠાડી લઈએ!” જોયું? નવા ભોગ લાગ્યા ને? મને ખાતરી થઈ ગઈ કે મારે માટે દિવસ સવળો નથી ઊગ્યો... મેં માંડ માંડ મમ્મીને સમજાવી કે મારી કોલેજના છોકરાઓ જીવદયામાં માનવાવાળા છે અને માંકડ પણ મારતા નથી - કોલેજના બાંકડામાં છુપાયેલા માંકડ કપડાંમાં ચડી ન જાય એટલા માટે કલાસમાં પણ જતા નથી - મોટે ભાગે બહાર બાગમાં ને મેદાનમાં જ લટાર મારતા હોય છે - ત્યારે એને યેન પડ્યું.

બહાર ઠંડી વધતી જતી હતી તેમ તેમ પપ્પાના ભેજાની ગરમી પણ વધતી જતી હતી. થોડે થોડે વખતે તેઓ ઘડિયાળ સામે જોતા અને ‘હમણાં મનુભાઈ આવશે. હું હજી તૈયાર નથી થયો. હું એમને જવાબ શો આપીશ? મારી બંડી ગઈ ક્યાં? જાય ક્યાં? ચોક્કસ તે પ્યાલા-બરણીવાળાને આપી દીધી હશે!” એવું એવું બોલ્યે જતા હતા.

મમ્મી રડવા જેવી થઈને કહેવા લાગી, “ભાઈસા’બ, એ બંડી તો લઈ જવાનાય પૈસા આપવા પડે, એને તે પ્યાલા-બરણીવાળો લેતો હશે?”

“તો પછી ભગવાન ચોરી ગયો! તેં એને બહુ જ મોઢે ચડાવી મૂક્યો છે”.

ભગવાન એટલે અમારો જૂનો અને અમે જેને માટે જરાય લાયક નથી એટલો બધો વફાદાર,

કામગરો અને પ્રામાણિક નોકર. પપ્પાએ સવારના પહોરમાં ભગવાનનું નામ આ રીતે લીધું તે મમ્મીને ના ગમ્યું. ઓણે મોંએ આંગળી મૂકીને એમને ચૂપ રહેવા ફરમાવ્યું અને ધીરા અવાજે બોલી, “સાંભળશે તો એને ખોટું લાગશે.”

“ભલે લાગતું.”

“જતો રહેશે.!”

આ વખતે મારા બહાદુર પપ્પા પાછા પડ્યા. ભલે જતો રહે એમ ના બોલી શક્યા. એમની સ્મરણશક્તિ એટલી નબળી નથી થઈ ગઈ કે ગયે વખતે ભગવાન રિસાઈને જતો રહ્યો હતો ત્યારે અમારા બધાના અને ઘરના શા હાલ થયા હતા તે ભૂલી જાય. પપ્પા મૂંગા રહ્યા. એ તકનો લાભ લઈને મમ્મીએ કહ્યું, “તમે વળી પાછું આ ફરવા જવાનું લફરું ક્યાંથી કાઢ્યું?”

“આવી ગુલાબી ઠંડીમાં માણસ ફરવા ના જાય તો શું ઘરમાં બેસી રહે? ફરવાથી તબિયત સુધરે, ખબર છે?”

“ખબર છે. મનુભાઈ સાથે રિલાયન્સની ને આખા શૅરબજારની ચોવટ કરશો ને દસ વાગ્યે નળ જતા રહેશે ત્યારે ફરીને પાછા આવશો. નાસ્તા વગર પિત્ત ચડશે ને માથું દુખશે એટલે આખો દહાડો ઘરમાં પડી રહેશો - એ તમારો તબિયત સુધારવાનો પ્રોગ્રામ!”

“રજની!”

“હું સાચું કહું છું. લો, ચા પી લો!”

“મને મારી બંડી જોઈએ.”

જ્યાં બંડી હોઈ શકે એવી તમામ જગ્યાઓ તો અમે શોધી ચૂક્યા હતા એટલે હવે જ્યાં કોઈ હિસાબે બંડી ન જ હોઈ શકે એવાં સ્થળોએ શોધ આદરી, કારણ કે મારા પૂજ્ય પિતાશ્રી બંડી મેળવ્યા વગર જંપશે નહીં એ અમે સૌ જાણતા હતા. કલબલ તો મારે ઘેર જવું છે કહીને ભાગી ગઈ એટલે મમ્મી, હું અને લતા મંડી પડ્યાં. થોડી વારમાં ભગવાન ઊઠશે અને ઘરમાં બધું રમણભમણ થયેલું જોઈને શું કહેશે તેની ચિંતા પણ મનમાં હતી જ.

વ્યગ્ર ચિત્તે બંને ભગવાનનું પળે પળે સ્મરણ કરતાં અમે ત્રણ આખું ઘર ઊલટપાલટ કરતાં હતાં તેવામાં લતાએ ગર્જના કરી, “આ રહી!”

અથાણાની જૂની બરણીમાં તડ પડવાથી તે કાઢી નાખવાનું નક્કી થયા પછી કોઈએ એમાં ફૂલનો છોડ ઉગાડવાની સૂચના કરવાથી એ બરણી બારણા પાછળના ખૂણામાં પડી રહી હતી. એની અંદર કોઈ પણ કારણસર એ બંડી કોઈએ ડૂચો વાળીને નાખી હતી અને લતાએ જ્યારે બહાર કાઢી ત્યારે એના હાલ કોઈ પણ વર્ણવી ન શકે એવા હતા.

“હાશ! આખરે જડી! શાબાશ બેટા!” કહી પપ્પા હોંશભેર બંડી લેવા આગળ ધસ્યા અને એને પ્રેમથી પંપાળતા સહેજસાજ ખંખેરવા લાગ્યા.

“આ તમે પહેરશો?”

“હાસ્તો વળી! જડી છે ને નહીં પહેરું?”

“ભાઈસાહેબ હવે તો તમે હદ જ કરો છો. આ પહેરીને તે બહાર જવાતું હશે?”